

Schrijven is niet makkelijk, maar **samen** kom je er wel

In gesprek met onderzoeker en schrijfexpert Renske Bouwer

Inleiding, kern, slot. Wie is er niet groot mee geworden? Schrijven als eindproduct, schrijven als een tekst met de juiste opbouw. Dat is niet meer hoe er over schrijven gedacht wordt. Renske Bouwer is onderzoeker en universitair docent Language & Education aan de Universiteit Utrecht. Ze houdt zich al jaren bezig met schrijven en schrijfonderwijs. Wat zijn belangrijke opvattingen over schrijven op dit moment? We vroegen het haar.

Tekst Renske Valk

Schrijven is niet: een tekst op papier. Schrijven is een proces. Gedurende dat proces wordt van de schrijver gevraagd om oog te hebben voor veel verschillende zaken om zo uiteindelijk tot een goede tekst te komen. Renske: "Het is ergens in de jaren tachtig geweest dat men de eerste schrijfprocesmodellen onderzocht. Dat gebeurde door schrijvers hardop te laten uitspreken hoe ze tot een tekst kwamen. Uit die protocollen bleek hoe waanzinnig complex schrijven eigenlijk is. Je schrijft over iets, voor iemand, met een bepaald doel. Je houdt rekening met de conventies die hierbij horen, je put uit

je eigen kennis en je brengt jezelf mee als schrijver, je hebt dat allemaal nodig om tot ideeën te komen. Je managet het proces, je plant, je reviseert, je zet door, je ervaart motivatie en hopelijk vertrouwen je erop dat het gaat lukken... Schrijven, zo zei men in die tijd, is eigenlijk het oplossen van een complex probleem. In het meer recentere *Writers-within-community* model staan niet alleen de cognitieve processen van schrijven centraal, maar wordt schrijven ook gezien als iets sociaals: schrijven vindt plaats in een gemeenschap. Die gemeenschap bestaat uit de schrijver en de lezer(s) en al die andere dingen die voorwaarden stellen aan jouw schrijven. In

dat interactieve proces zit het ambacht." En in dat proces onderscheiden zich ook de beginners van de gevorderden. Renske: "Beginnende schrijvers hebben de neiging om een idee zo, hop, op papier te zetten. Volgende idee, hop op papier. Tot de ideeën op zijn. In het basisonderwijs kan dat vaak nog, maar in het voortgezet onderwijs wordt meer gevraagd, vooral in de bovenbouw. De opdrachten worden complexer en leerlingen moeten met bronnen leren werken. Je ziet daar hetzelfde gedrag terugkomen. Ze hebben een bron, knip, plak. Nog een bron, knip, plak. En dan sluiten ze af met 'En daarom vind ik...'," Renske moet grinniken.

Er is niet één manier om het schrijfproces goed te ondersteunen. Een net afgeronde reviewstudie laat zien dat heel veel componenten nodig zijn om uiteindelijk tot goed schrijfonderwijs te komen. In die reviewstudie (ter voorbereiding van de aanstaande landelijke peiling Schrijfvaardigheid) komt uitdrukkelijk de rol van de docent in beeld. Renske: "Een aantal docent-onderzoekers hebben gekeken naar interventies als het gaat om 'synthese-teksten'. Dus: hoe help je leerlingen bij het schrijven van teksten op basis van (verschillende) bronnen. Uit die review blijkt dat het goed werkt als docenten voordoen hoe zo'n proces verloopt, het zogenaamde 'modelen'. Docenten maken strategieën voor het schrijfproces zichtbaar in de klas, bijvoorbeeld hoe ze bij het plannen van een tekst het beste in interactie kunnen gaan met de bronnen, en hoe ze deze bronnen vervolgens kunnen integreren (synthetiseren) in een nieuwe tekst. Het is ook belangrijk om hierbij in te gaan op strategieën voor het reviseren van de tekst. Een tekst is immers niet in één keer perfect."

Dat laatste, het reviseren, komt ook goed uit de verf bij het 'dialogisch schrijven'. Bij dialogisch schrijven gaat de schrijver in dialoog met de lezer over zijn tekst. Dat

'Je moet leerlingen echt helpen om de transfer te maken.'

kunnen leerlingen dus onderling doen. Op basis van die dialoog past de schrijver zijn tekst dan weer aan. Renske: "In verschillende onderzoeks-settings hebben we leerlingen geholpen hoe ze dat moeten doen. Hoe je bijvoorbeeld open vragen stelt. Of dat het 't beste werkt als de leerling die iets heeft geschreven zelf begint met een vraag aan zijn klasgenoot, die de lezer is. Het is ook fijn als leerlingen voorbeelden krijgen van goede (en minder goede) teksten, ook al merken

we dat veel docenten daar vaak huiverig voor zijn. Toch 'geef je hierdoor niets weg', maar ontwikkel je bij leerlingen juist een gevoel voor niveau en kwaliteit. De meer effectieve didactieken hebben deze elementen in zich."

Schrijfp opdrachten moeten betekenisvol zijn. Dat vindt Renske fundamenteel. "De meeste leraren proberen onderwerpen te kiezen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling, maar dat maakt een opdracht nog niet betekenisvol. Belangrijk is dat er ook echt iets met je tekst gebeurt, dat de tekst een werkelijke communicatieve functie heeft in de schrijfgemeenschap. Het is mooi als een leraar die context kan creëren, want dan zijn leerlingen ook gemotiveerd om aan hun teksten te schaven tot er echt iets goes

ligt. Het gaat immers ergens om. In het voortgezet onderwijs zijn daartoe kansen genoeg. Al die werkstukken of langere opdrachten voor de zaakvakken bijvoorbeeld, dat zijn betekenisvolle opdrachten, want het komt echt aan op je schrijfproduct. Hoe mooi zou het zijn als je daar met je schrijfonderwijs een brug kunt slaan." Nu staan vakdocenten vaak niet te springen om 'taalles' te geven. Maar, zo zegt Renske, wat zij wel kunnen doen is aandacht geven aan het schrijfproces binnen de kaders van hun vak. "Als ze zich bewust zijn van wat een schrijfproces vraagt, dan kunnen ze hun opdrachten in kleinere stappen met leerlingen doorlopen. Bijvoorbeeld door voorbeelden van vorig jaar te bekijken, teksten op volgorde van kwaliteit te laten leggen, door samen te brainstormen over het onderwerp, door een versie te laten schrijven en leerlingen daarover in dialoog te laten gaan. Dat moet een vakdocent voldoende geven, het gaat immers allemaal over de inhoud."

Leerlingen hebben er baat bij als wij hen helpen om zich meer bewust te zijn van het verloop van een schrijfproces en hun leren hoe je dingen aanpakt en op welke momenten je die strategieën kunt inzetten. Renske: "In de les Nederlands kan een docent de leerling helpen met de verschillende schrijfstrategieën, maar wat doen leerlingen in de les aardrijkskunde, waarin daarvoor geen aandacht is? Dan passen ze deze niet toe, je moet leerlingen echt helpen om die transfer te maken: wanneer zet ik welke aanpakken of strategieën in en op welke manier? Daar hoort nog iets bij, namelijk ontdekken wie je als schrijver bent. Ben je iemand die direct in de pen kruipt, schaaft en herschrijft? Of ben je iemand die eerst heel lang nadenkt en dan in een keer een perfecte tekst produceert? We hebben een quiz gemaakt voor studenten om daar achter te komen, en ik weet dat er vo-scholen zijn die deze quiz ook gebruiken." Zo'n quiz biedt ook een mooie gelegenheid om over de uitkomsten te praten, want dan heb je het samen weer over dat schrijfproces. "En dan zijn we weer terug bij het schrijven als sociale bezigheid, in plaats van een solo-aangelegenheid." (Zie ook pagina 44 [red.]

In het schoolexamen is nu te weinig aandacht voor schrijven. Renske heeft zich daar vorig jaar met andere wetenschappers en docenten over gebogen. Renske: "Onze bevindingen en voorstellen staan in een publicatie, en daarin hebben we ook veel voorbeeldmateriaal opgenomen. Manieren waarop je met bepaalde opdrachten een draai zou kunnen geven aan het huidige schoolexamen, dat nu vaak uit één tekst bestaat. En dat is echt te weinig. Natuurlijk, hoe meer je leerlingen laat schrijven, hoe meer je moet beoordelen, maar daar hebben we ook naar gekeken. Bijvoorbeeld naar comparatief beoordelen, naar manieren van beoordelen door een team, of door leerlingen erbij te betrekken." Nog een andere invalshoek om naar schrijven en het beoordelen ervan te kijken is door te kijken naar hoe

er in de kunstvakken beoordeeld wordt. Daar is tenslotte veel meer aandacht voor het proces. Renske: "Dan denk je dus meer aan een portfolio. Het lijkt me heel verstandig om over dit soort dingen te gaan nadenken." Schrijven hoeft niet leuk en makkelijk te zijn, aldus Renske. Integendeel, schrijven is niet makkelijk. "Daarom is het belangrijk om te weten wat het moeilijk maakt en om te weten dat je er niet alleen voor hoeft te staan. Docenten kunnen ook hier weer leerlingen helpen, door ook over zichzelf als schrijver na te denken en het erover te hebben. Vinden zij schrijven leuk, of soms ook moeilijk? Dat is die community die wordt bedoeld en die we kunnen bouwen. En dat geeft de schrijver moed, en het idee: samen komen we er wel doorheen." ■

Meer weten?

Literatuurreview naar kenmerken voor effectief schrijfonderwijs in het vo:

<https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/Literatuurstudie%20schrijfonderwijs%20VO%20C%20Bouwer%202022.pdf>

Dialogisch schrijven:

www.dialogischschrijven.nl

Quiz voor 'wat voor type schrijver ben jij' – geschikt voor bovenbouw, schrijven op basis van bronnen:

www.academischschrijven.nl

Tips en voorbeelden van SLO voor schrijfonderwijs in het VO:

<https://www.slo.nl/thema/meer/leernetwerk-schrijfvaardigheid/visie-schrijfonderwijs/>

Acht praktijkvoorbeelden voor een beter schoolexamen schrijfvaardigheid:

<https://didactieknederlands.nl/op-naar-een-beter-schoolexamen-schrijfvaardigheid/> of artikel in Levende Talen Tijdschrift: <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/2236>

Voorbeelden voor Schrijven in de vakken:

https://www.expertisecentrum-mmv.nl/wp-content/uploads/genrespecifiek_schrijven_web_april2016.pdf

Docent-onderzoeker Janneke Stuulen:

Peerfeedback door middel van paarsgewijs vergelijken, zie <https://didactieknederlands.nl/zokanhetook/2022/01/peerfeedback-door-mid-deel-van-paarsgewijs-vergelijken/>

Inspiratie voor lessenreeks syntheseseteksten schrijven, zie docent-onderzoeker Liselore van Ockenburg:

<https://dudoc-alfa.vakdidactiekgw.nl/vonk/programma/iiselore-van-ockenburg/>

Modelingvideo's, procesfeedback en ankerschalen voor syntheseseteksten, zie materialen van het Lift project:

<https://liftwritingresearch.wordpress.com>